

27.5.2008

יום ג', כ"ב אייר תשס"ח

פורום כלכלה- הרצאה מס 1' לסמסטר ב'

ד"ר ירון זליכה

- מילא את תפקיד החשב הכללי של משרד האוצר במשך כארבע וחצי שנים, בין השנים 2003-2007
- ראש האגף לתכנון עסקי ואסטרטגיה בחברת פרטנר תקשורת ועוד תפקידים בכירים במגזר הפרטי בין השנים 1998-2002
- מנהל התחום הכלכלי במשרד ראש הממשלה בין השנים 1996-1998
- כיום משמש כראש המחלקה לחשבונאות בקריה האקדמית קרית-אונו

אם זה היה תלוי בי אז הייתי אוסר על בעלי תארים ראשונים בכלכלה לנהל משק

כשאני מסתכל עליכם אני נזכר מדוע למדתי כלכלה. התבלטתי בין כלכלה ובין פיזיקה ולבסוף הגעתי למסקנה שאשפיע על אנשים יותר דרך לימודי כלכלה. זה הנושא שאני רוצה לדבר איתכם עליו- אנשים. ככלל, אתם לומדים בכלכלה לימודים מאוד קשים שלמרבה הצער רובם לא נכונים. או במילים אחרות, אתם לומדים את התיאוריות שבהנחות מסוימות יקרה כך וכך, רק שאף פעם הוא לא מתקיימות. רוב ההנחות אף פעם לא מתקיימות, במציאות זה מתקיים בצורה שונה ובכל זאת מדוע לומדים את זה. סיבה ראשונה היא קיבעון מחשבתי והשנייה היא כדי שתדעו למה להשוות ומה לא עובד. הבעיה היא שבתואר הראשון, לא לומדים יותר ואז נתקעים עם מה שלמדתם בתואר הראשון, ואם אתם מגיעים למשרד האוצר אתם חושבים שכך מנהלים משק, ובמילים אחרות אם זה היה תלוי בי אז הייתי אוסר על בעלי תארים ראשונים בכלכלה לנהל משק. לא רק שהם לא יודעים אלא גם יש להם את השחצנות כאילו הם כן יודעים. אין כאן כדי להעליב אתכם חס וחלילה אלא כדי לזרוע בכם ספקנות וזו התכונה החשובה ביותר לכלכלה. בניגוד לנוסחאות המתמטיות שתלמדו, אתם תגלו ברבות השנים שכל פעולה בכלכלה מניעה שני כוחות סותרים- וכדי לדעת איזה מהכוחות הסותרים יגבר עליכם להכיר מאוד טוב את המנגנונים העוצמות וזמני התגובה של כל משק ומשק. יתר על כן, אני יכול להשתמש בדוגמא אישית: אני לא יכול לשמש יועץ מאקרו כלכלי לממשלת צרפת. אולי אני מכיר את הכוחות שפועלים אבל לא מספיק את העוצמות במשק הרלוונטי. לא רק שהכלכלה היא יותר מסובכת ממה שאתם לומדים, ויש מערכת של כוחות אלא שכדי להעריך את העוצמה והכיוון אין מנוס מלהכיר ולהתנסות ולטעות בנתונים של משק ספציפי. ולא אמרתי אף מילה על סטנלי פישר.

הממשלה, במקום לחזק את המשק היא מחלישה אותו

אני רוצה לדבר אתכם היום על התוצאה לכך שבוגרי הקורס מבוא למקרו ניהלו את המשק הישראלי במשק שנים רבות. אני אומר אמירה קשה ואנסה להוכיח אותה. **אנחנו במשך עשרות שנים עודדנו את היצוא ואת התעשייה ואת ההון, והדברים קשורים אחד בשני על חשבון הצריכה הפרטית, המסחר והשירותים והעבודה.** עודדנו את ההון. זו הסיבה המרכזית לכך שבמדינת ישראל מספר העובדים ביחס להיקף האוכלוסייה הוא הנמוך בעולם המערבי. כדי שנגיע

לחצי העליון של העולם המערבי חסרות חצי מליון משרות. אם תשאלו מדוע אני אומר את זה כאשר שעור האבטלה כה נמוך, הסיבה היא כי אנשים אלו לא נחשבים מובטלים כי הם לא מחפשים עבודה. הם לא מחפשים כי יודעים שאין להם סיכוי למצוא משרה. מהצד השני יש לנו את הריכוזיות ואת רמת ההון-שלטון הגבוהות במערב. הדברים ההלו קשורים קשר בלתי אמצעי למדיניות הכלכלית שהונהגה פה, ורק במרס 2003 התחלנו לשנות כיוון גם בנושאי העבודה, השחיתות, ההון שלטון. עכשיו אני רוצה לפרט ולנסות ולהוכיח את האמירות. אני מקווה שכולכם למדתם את משוואת התוצר $Y=C+I+G+(X-M)$ - תוצר C - צריכה פרטית I - השקעה פרטית, G - צריכה ציבורית (X-M) הפער בין יצוא ויבוא. ננסה לחלק את המשק לענפים השונים של התוצר. במדינת ישראל הצריכה הפרטית היא בערך 56% מהתוצר, ההשקעה הפרטית היא בערך 18-19%, עודף היצוא 3-4%. הרכב זה מעניין מאוד, מתגלים לנו כמה דברים מאוד חריגים ביחס לעולם המערבי. הדבר החריג הראשון זה הצריכה הפרטית, היא מאוד מאוד נמוכה. הממשלה עודדה את הייצוא התעשייה וההון על חשבון הצריכה הפרטית שמשפיעה על המסחר והשירותים שמשפיע על מקומות העבודה. מנוע ייצור מקומות העבודה הוא הצריכה הפרטית, לא יצוא ותעשייה. לא רק שהוא המנוע הגדול והחזק הוא גם המנוע השוויוני ביותר. לא רק שגרמנו לריכוזיות, הון שלטון, אלא שגם יש פערים גדולים. הפערים קשורים בין היתר בכך שאנחנו דיכאנו את הצריכה הפרטית ובאמצעות כך דיכאנו את המסחר והשירותים שמה שמאפיין את מקומות העבודה בהם שבאופן יחסי השכר בהם יותר גבוה, והם יותר שוויוניים במובן הגיאוגרפי-פרושים לאורכה ולרוחבה של הארץ בהשוואה לתעשייה. המספר המקביל במערב הוא 70%, מכיוון שרמת ההכנסה לנפש היא הנמוכה במערב 26 אלף דולר, אל מול 40 אלף דולר לנפש, כל הפער מוסבר במספר הזה בפער בין 56 ו 70. המכפיל רלוונטי כאן במיוחד – כאשר אני מוסיף שקל לטל, אני סוחר אותו במספר מקומות. טל הולך עם השקל למכולת, צורך אותו, המכולת מעבירה את זה לספר, הספר לרואה חשבון וכך הלאה והשקל הזה מתגלגל. השקל הזה מתגלגל והפעולה הנוספת היא תוצר. שקל אחד יכול לייצר חמישה שקלים לתוצר. תוספת של 14 אחוזים זה יתגלגל בסופו של דבר לחמישים אחוזים לתוצר. הפער בינינו לבין המערב נסמך בדיוק על זה. תכף אני אגיד איך דכאנו, במה דכאנו, מי זה אנחנו.

הדבר הבא שבהרכב הזה, כשאנו מחלקים את התוצר, מתגלים דברים מאוד מעניינים. כמה זה עודף היצוא? זה תלוי בשנים, עודף היצוא הוא אחוזים ספורים, לעומת 56 אחוזים של צריכה פרטית. אבל, על מה מתמקד רוב הדו שיח בציבור? מה יקרה לייצוא? מותר להגיד קיבינימט? קיבינימט! זה שלושה אחוזים מול החמישים ושישה, ובכל זאת המדיניות הכלכלית שלנו מנסה לעודד את היצוא. הבעיה, שכלי המדיניות שמעודדים את הייצוא דופקים את הצריכה הפרטית. כל דבר בכלכלה מניע כוחות סותרים, אם תתעלם מכוחות סותרים סופך שתצניח את המשק. דוגמא, אני אוהד הפעול תל אביב בכדורסל ועכשיו עברתי לאהוד את הפועל ירושלים, כי אין כבר הפועל תל אביב בכדורסל. צפיתי יחד עם חברים אוהדי מכבי תל אביב, והם דיברו על אחד השחקים "הוא לא שחקן חיזוק הוא שחקן חילוש". אותו הדבר לגבי הממשלה, במקום לחזק את המשק היא מחלישה אותו. הדבר השלישי שמעניין במשוואה, היא שבניגוד למה שאתם למדתם או תלמדו, המשוואה הזאת היא יותר מורכבת. זה לא חיבור פשוט של ארבעה מרכיבים. המרכיבים משפיעים אחד על השני, ובמילים אחרות גם בלי קשר למדיניות אם מגדילים את G

הפעילות הממשלתית בתנאים מסוימים נדירים מאוד, שרצה הגורל והם מתקיימים בישראל, הצריכה וההשקעה הפרטית יקטנו. אם נוסיף שקל לתקציב המדינה התוצר יקטן בשקל, עד כדי כך. G אולי יצמח בשקל אחד אבל C יקטן בשני שקלים.

אני רוצה לעשות סיכום ביניים- בישראל יש כמה נתונים מאוד חריגים שקשורים זה בזה-
1. הצריכה הפרטית מאוד נמוכה בישראל. 2. מספר מקומות העבודה מאוד נמוך. 3. המסחר והשירותים נמוכים ביחס למדינה מפותחת. 4. פערים מאוד גבוהים. 5. רמת ההון שלטון מאוד גדולה. 6. רמת הריכוזיות מאוד גדולה. כל הדברים הללו קשורים זה בזה הודות למדיניות כלכלית שהונהגה במשך שנים

הציפיות של הצרכנים היו בקאנטים

קעת נרד אל רובדי המדיניות. אגב, כל מה שמשפיע על הצריכה הפרטית משפיע על ההשקעה הפרטית, וזה פוגע לא רק בצמיחה בהווה אלא גם בצמיחה בעתיד. הערה נוספת, כל פעם שאני אומר עולם הכוונה לעולם המערבי. מה משפיע על הצריכה הפרטית? כל מה שהאזרחים צורכים, מזמינים, סחורות ושירותים וכתוצאה מכך מניעים את גלגלי המשק. מה שמשפיע על הצריכה הפרטית זה לא רק הצריכה הפרטית היום ברגע נתון, אלא לאורך זמן- מה אני חושב שתהיה ההכנסה שלי לאורך השנים- Permanent income hypotheses מה ההכנסה שאני צופה שתהיה לי ועל בסיסה אני אקבע את דפוסי הצריכה. אם מהיום ועד גיל מותי אני צופה ששך ההכנסות שלי יהיו במוצע 10,000 ש"ח בחודש, אני יכול לתכנן כמה להוציא, כמה לחסוך. מה שחשוב זה כמה אני צופה שאני אקבל, ומה רמת הביטחון בציפיות שלי. מה משפיע על ההכנסה ובפרט מה משפיע על הציפיות שלי? א. רמת המיסים- מה שחשוב זה ההכנסה נטו לא ברוטו. עד 2003, כמו שאמרתי, נטל המס בתוצר היה בין הגבוהים בעולם במערבי. לא רק שנטל המס היה גבוה אלא שהאצבע על ההדק של קובעי המדיניות מאוד קלה. לפעמים העלו במהלך אותה שנה את אותו המס. המיסים על העבודה היו בזמן המיתון בשיאם, המיסים על ההון היו הכי נמוכים. הטעות היא שלא היו מיסים על ההון, להיפך, לא רק שלא לקחו, נתנו. חוק עידוד השקעות הון. המיסים מאוד גבוהים, האצבע על ההדק מאוד קלה, אדם פוחד שיעלו את המיסים ואז הציפיות להכנסה נפגעות. דבר נוסף, מה משפיע מאוד על ההכרעה העתידית? צריך מיסים כדי לממן את G. יש את תקציב המדינה, ב 2002 התקציב ביחס לתוצר היה 53 אחוזים, הגבוה בעולם המערבי. כי רוב התקציב לא מייצר כלום. או שהוא העברות מכיס לכיס, או בזבזים, אבל מה משפיע על C ? כל ה 53% כי אותם צריך לממן. הממשלה תמיד מגדילה את התקציב עד כדי כך שהתקציב משמש אינדיקאטור למיסים העתידיים. כל פעם שמגדילים את התקציב בשקל הציבור יודע שזה יפול עליו כמס. במרס 2003 הגיעו לשיא עולמי, ובנוסף צריך לסגור את חובות העבר שהגיע ל יותר מ 100 אחוז תוצר, מהגבוהים במערב גם כן. המיסים לא רק צריך לממן את ה 53 אלא גם 100 אחוז תוצר של חוב ישן. במילים אחרות, הרבה ברכה אין. הציפיות של הצרכנים היו בקאנטים.

צמיחה חיובית זה מושג אווילי מאין כמוהו

מחירים- יכול להיות שמישהו הרוויח 100,000 ואפילו אם לקחו לו 60 אחוז מס, אם המחירים גבוהים, כוח הקנייה קטן, האדם יפנה חלק גדול מהכסף לחיסכון. במשך הרבה שנים הייתה

אינפלציה אי ודאית, שגרמה להקטנת הצריכה היום, אלא שבנוסף לזה ניסו לשמור על שער חליפין נמוך של השקל. כלומר, להצמיח את שער הדולר, אפילו עכשיו סטנלי פישר עושה זאת, ולא קשור לביקורת על אנשים היפותטיים שלא מבינים את נבכי השוק בארץ. מה זה אומר להצמיח את שער הדולר? מכיוון שהדולר משפיע רבות על המשק בישראל פירוש הדבר הוא לעודד את הדולר כדי לעודד יצוא, וזה להשפיע על הצרכן. אנו נותנים ביטוח למי שבונה על זה שהדולר לא ירד, ומישהו ממך זאת- הצריכה הפרטית. הטילו מס נוסף על הציבור שעבר ליצואנים. למה צריך לעודד יצוא? כשאני למדתי באוניברסיטה בתואר ראשון ב 1991-1994, למדנו על הצמיחה החיובית והשלילית. צמיחה חיובית זה מושג אווילי מאין כמוהו, שהונהג עד 2003. צמיחה חיובית מוטת ייצוא והייצוא מוביל אותה. צמיחה שלישית מוטת צריכה פרטית, ולמה אחת שלילית ואחת חיובית? כי חס וחלילה שלא יגמרו לנו הדולרים. היו שנים שהיו סופרים את הרזרבות לכמה חודשי יבוא זה יספיק. צריך לעודד את היצוא כדי שלא יגמרו הדולרים, כי יש לנו בעיות דולרים. האומנם? הבעיה היחידה היא שיש לנו עודף. אין לנו שום בעיית דולרים בטח לא חוסר, אם כבר בעודף. ובכל זאת, שער דולר גבוה.

ש: איך זה שסטנלי פישר מגדיל את רזרבות הדולרים?

רזרבה של מי? בנק ישראל. החוב הממשלתי לא שלו, מה הוא אמור לעשות עם הרזרבות? המדינה לא צריכה אותו בשביל אשראי, והוא גם לא נותן אשראי. תגידו, שאם יש לי 30 מיליארד דולר הון, אז זה עניין שלי. בנק ישראל הוא אכן עצמאי, הוא לא צריך לשאול אף אחד במה להשקיע. הבעיה היא שבמאזן של בנק ישראל אין לו הון, יש לו הון שלילי. הוא במינוס. אז איך הוא קונה את ה 30 מיליארד? בהלוואות. לא רק שהוא לא יכול להלוות לאף אחד, הוא זקוק להלוואות מהציבור. מי זה הציבור? בעלי ההון הם שילוו, ובנק ישראל ישלם להם את הריבית. הוא משעבד את רווחי בנק ישראל שהיו אמורים ללכת לממשלה ולהקטין מיסים לאזרחים, הוא גורם להפסדים, מוציא כסף שאין לו, הדולרים שוכבים אצלו, וישמשו לבסוף כדי להחזיר ריביות למי שלוו ממנו. עשרות שנים ניהלו את המדיניות הזאת.

ש: מה השיקולים בכל זאת לנקוט מדיניות כזאת?

קודם כל זה לא רלוונטי לפישר, עשו זאת עשרות שנים. סטנלי פישר יודע כלכלה תיאורטית לא פחות טוב ממני, כלכלה מעשית בישראל אני לא יודע עד כמה הוא יודע. אבל, אצל סטנלי פישר יש פער בין מידת ההבנה לבין היכולת לעמוד בלחצים ולבצע. כאשר אתה עומד במערכת וצריך לקבלת החלטות זה לא תמיד קל.

ש: יש בכל זאת צידוק מעשי?

הייתה בעיית דולרים בשנות השבעים, אך כרגע אין ובכל זאת ממשיכים. זו לא שחיתות אלא עניין של נגישות ויכול השפעה. ותראו רק בחודשים האחרונים, איזו מהומה עשו היבואנים ויצואנים? הם בסך הכול שלושה אחוזים, 70 אחוזים מהיצוא זה יבוא. הערך המוסף של היצוא הוא נמוך.

ש: מדברים תמיד על חוב חיצוני של המשק, מה זה?

החוב הוא של הממשלה. המשק הוא בעודף אדיר. פעם אחרונה שהסתכלתי זה ממשיך לצמות. כשאומרים חוב זה חוב של הממשלה, בערך 20 מיליארד דולר במטבע חוץ. אבל זו בעיה של

הממשלה והיא יודעת איך לנהל זאת, זה לא ביג דיל להחזיר חובות. אגב, אדרבא אם יש חוב חיצוני שער הדולר צריך להיות יותר נמוך ולא גבוה. אז הממשלה מנהלת מדיניות הפוכה לאינטרס שלה. היא פוגעת בעצמה. אבל מי זה בעצמה? מי מחזיר? המיסים שלכם, דופקים אתכם בזה ששומרים על שער הדולר גבוה. לא רק שהם דופקים את הציבור באמצעות מחירי הסחורות והשירותים אלא גם שדופקים אתכם כי צריך להחזיר יותר מיסים.

מכשיר האפליה הגדול ביותר הוא התחרותיות המוגבלת

רמת המחירים מושפעת בראש ובראשונה מהתחרותיות. אם יש ענפים שהתחרות מוגבלת המחירים יהיו יותר גבוהים. זהו מכשיר האפליה הגדולה ביותר. מי משלם את המחיר? אתם. ולמי? לנוחי דנקנרים. הבעיה שאותן 19 משפחות נהנות מכשלי שוק באופן שפוגע בכם. וזה התפקיד של הממשלה, להסיר כשלים ולעזור לכם. מישהו יכול למנות 10 רפורמות שנעשו בשנתיים האחרונות? בחמש השנים האחרונות? שלוש? שתיים? רבותיי, וזו לא רק הממשלה הזאת, רוב הממשלות חוץ מ-2003-2005 שתחת לחץ המשבר הגדול דחפנו רפורמות, רוב ממשלות ישראל מעכבות רפורמות. לדוגמא, רפורמה בשוק כרטיסי האשראי שווה לציבור מיליארד שקל בשנה, כל שנה. היא מונחת על השולחן כבר שנתיים. הכול מוכן, רק צריך לחתום וללכת, וכבר למעלה משנתיים זה לא מתרחש. אף אחד לא מוכן לדון. מי אמר נוחי דנקנר? אם הרפורמה הזאת שווה לכם מאה מיליארד שקל, מישהו מרוויח מכך. מי בעל חברות כרטיסי אשראי? יש עשרות רפורמות שצריך לעשות ויודעים מה צריך רק לא עושים. הסיבה השנייה היא שהממשלה בעצמה מספקת חלק מהשירותים- נמלים, קרקעות, חשמל, מים, ארנונה. המחירים של המוצרים והשירותים שבאחריות הממשלה הם הגרועים ביותר. כל קבוצת כוח השתלטה על מוצר שאתם צורכים. קבוצות שלמות יוצאות נשכרות ואתם מפסידים והתוצאה היא 56 אחוזים.

ש: איך מבדילים בין מונופולים ממשלתיים כמו בתי הזקוק, לבין מונופולים מופרטים שהפכו להיות מונופול פרטי?

קודם כל בעיניי מונופול פרטי גרוע ממונופול ממשלתי. במקרה של הפרטת בתי הזקוק זה לא היה מוצלח במיוחד וצריך לשפר. זה שעושים רפורמה לא מוצלחת, כדוגמת רפורמת בכר, זה לא אומר שסיימנו את העבודה וכך זה ימשיל להתנהל, צריך לתקן, עד שמצליחים. יש שווקים שהם מונופולים טבעיים. זה לא אומר שאי אפשר להכניס תחרותיות בדרך אחרת. דוגמא אחת, שאומנם לא נותנת מענה לשוק החשמל, אבל הרוח הכללית נותנת כיוון למחשבה. הממשלה רוכשת שירותי משכנתא לזכאים. מכיוון שהממשלה חייבת לעבוד עם כל הבנקים כדי שלא תהיינה מגבלות לזכאים, אז אם אתה עושה מכרז שמראש את בוחר את כל המשתתפים זה מונופול. עשינו מכרז חכם, אמרנו לשבעה משתתפים- המחיר שיצא במכרז הוא של מי שזכה, הראשון שזכה יקבל הכי הרבה עמלה והשני פחות השלישי אפילו פחות וכך הלאה. יש דרכים חכמות להתמודד עם מונופולים טבעיים. שנית, כלל שהתפתות הטכנולוגית גוברת, המונופולים יורדים. כאשר מעכבים רפורמה בשוק במשך ארבע שנים יש רווחים, שמממנים את החברות, ואלו משמשים לשיכון התחרות כלפי הגורמים החדשים שיכנסו לשוק.

מכרזים ממשלתיים- כאשר המכרזים לא שוויוניים ומתעדפים את הגדולים, הגדולים יוצאים יותר חזקים. אתם גדולים? זה לא סתם שהגענו לרמת ריכוזיות כה גבוהה של ההון, זה לא סתם ש 19 משפחות שולטות על ההון במשק. עוד דוגמא, חוק עידוד השקעות הון- מה אמרנו שחסר הון או עבודה? תחת החוק הזה נתנו לפני עשר שנים וחזרנו על זה לפני שנתיים 700 מיליון דולר לאינטל, זה ייצר 700 מקומות עבודות, כלומר מיליון דולר למשרה, בעסקים קטנים זה עולה רק כמה עשרות אלפי דולרים. איך מסבירים את זה לציבור? דאגנו לעבודה לנגב. מה לגבי ייצוא? המפעל של אינטל נועד לחיות רק שלוש או ארבע וחצי שנים. הסוג הזה של מפעלים הוא לא שדרוג, אלא זריקה וקניית מחדש של כל המפעל. אלא אם כן יתנו עוד מאות מיליוני דולרים כדי שיקנו מכונות חדשות, הנהלת המפעל תאיים שתפטר עובדים. ובעוד כמה שנים הם יבקשו שוב 400 מיליון.

מרכיב נוסף, רמת האבטלה- לא שרק שבמשך שנים האבטלה הייתה גבוהה אלא שהיצע המשרות נמוך. הצפי שתמצאו עבודה ושהילדים שלכם ימצאו עבודה מאוד נמוך. ובמצב כזה, אנשים מגדילים חיסכון ומקטינים צריכה.

מי צריך שיעקמו בשבילו את הרצפה? הפחות מוכשרים

שליש מחברי הכיתה שלי שלמדו איתי בתיכון, ואני לא רוצה להפריז, אבל הם כולם 40 ירון זליכה, שלישי מהם לא פה. אחד מהם, בחור מבריק, צביקה ר, אחרי הצבא נעלם כאילו בלעה אותו האדמה. תמיד היינו סקרנים, כי עוד בתיכון חשבנו שהוא יכול להיות יום אחד שר. לפני שנתיים קיבלתי ממנו אי מייל הוא כבר הרבה שנים בקליפורניה, פשוט עזב את הארץ. הוא הגיע לארץ ליומיים במקרה, ונפגשנו. הדבר היחיד שהטריד אותי בפגישה שלנו- למה עזבת את הארץ? הוא אמר לי: "קרל לואיס כאשר הוא רץ 100 מטר צריך להטריד אותו שהרצפה והשופט ישרים. בתנאים כאלה, הוא ינצח את כולם." מי צריך שיעקמו בשבילו את הרצפה? הפחות מוכשרים. פה כדי להגיע למשהו אתה צריך פרוטקציות. אז הוא באמת מנהל חברת הייטק בקליפורניה. הוא לא צריך פרוטקציות הוא צריך חברה ישרה והוא ינצח את כולם. במשק כמו שלנו איך צורך ב 100 אלף כמוהו. במשק לא כולם גאונים, צריך חמישה אחוזים שיהיו גאונים, שיובילו את המשק, יתנו רעיונות, ינהלו, יזמו, וגם בסקטור הציבורי. אבל אם מתוך 10,000 גאונים כאלו שיש בארץ 4000 ירדו, זה לא שאיבדו 4000, אבדו 40 אחוזים. וככה זה משפיע.

אז אנו שואלים כלכלת ישראל לאן? בואו נבין- לאן המיסים לאן הרפורמות לאן הייצוא. אם נדע לעשות זאת נכון אין סיבה שלא נהיה עם 40 אלף דולר לנפש, גם תחת האיומים הביטחוניים. אבל אם נמשיך עם המעטפות ועצימת עיניים אז נמשיך לדשדש עם רמת עוני גבוהה.

המצב הביטחוני הוא אולי הגורם העשרים בחשיבותו בצמיחת המשק

לא אמרתי הרבה על הנושא של האיום הביטחוני, הוא עולה בכל פעם מחדש, וצריך להתמודד איתו. אבל במקום אצטט את הורסון וולס (George Orson Welles) מתוך הסרט האדם השלישי 1949, אותו יצר יחד עם גראם גרין (Graham Greene). אורסון וולס בהתייחסו לימי הביניים באירופה אמר: בשוויץ היו חמש מאות שנים של שלום ומה הם יצרו? מה הם תרמו לעולם? את

הקוקו קלוק והשוקולד. לעומת זאת באיטליה היו חמש מאות שנים של רציחות שחיתות, אסונות מלחמות ומאיטליה יצא הרנסאנס. ומה זה קשור? אנחנו לא סוריה ובגלל המצב הביטחוני אנו לא צומחים. זה אולי הגורם העשירים בחשיבותו בצמיחה במשק.

ש: כל ההשקעות בפיתוח תשתית הרכבות בישראל היו יכולות להיעשות כבר לפני עשר שנים, מה הסיבות לעשות זאת רק עכשיו?

כחלק מהתוכנית של מרס 2003 הוחלט להקדיש סכומים גדולים לרכבת. אחת הסיבות שאין משרות בפריפריה כי אין כוח קנייה, וברור שלפרויקטים כאלו יכולה להיות תשואה חיובית. יחד עם זאת צריך להשיג לא לעשות דברים הזויים כמו רכבת העמק. זה שצריך רכבת זה לא אומר שנשקיע את כל הכסף ברכבות. אם התשואה ברמה גבוהה אז זה כדאי. התוכנית הזאת שמתקדמת בעצלתיים אבל לא רע ביחס למה שצריך, רע ביחס למה שהובטח. בתוכנית זו יש כמה גורמים שהתשואה לא רק שהיא לא חיובית אלא שהיא שלילית. אני הקפאתי אותם, גם את רכבת העמק וגם עכשיו את קו כרמיאל עכו ואני מקווה שלא יחדשו.

ש: שאלה פוליטית, אם הסקרים יתממשו, השותף שלך ב 2003 יחזור לראשות, האם אתה רואה עצמך חוזר למשק הציבורי

א. השותף שלי, בנימין נתניהו, קטונתי מלכנות אותי שותף שלו. אני בסך הכל עבדתי אצלו.
ב. אין לי שאיפות פוליטיות.

ש: אילו נכסים לא היית מפריט?

יש דברים שאי אפשר להפריט. לדוגמא, צבא אני חושב שאי אפשר להפריט, משטרה, בריאות, חינוך אסור להפריט אבל מותר לעודד תחרותיות בתוך המגזר הציבורי. אפשר במקום להפריט להכניס מנגנונים של התייעלות ותחרותיות שמחליפים הפרטה. לדוגמא, בתי סוהר זה נושא רגיש, ולמרות זאת הגענו להחלטה ששווה לנסות בית סוהר מופרט אחד. לא הופרט כל המערך אלא שירותים נלווים-בנייה, מזון. הממשלה שמרה לידיה סמכויות ענישה, כליאה וכ'. אני מקווה שמצאנו תמהיל מאוזן. אני חושב שהסיכון בטעות הוא קטן והתשואה היא גבוהה- 350 מיליון. מעבר לזה יש עדיין מספיק מקומות שאפשר להפריט.

ש: נראה לי ברור שכל מה שמופרט מגדיל את ריכוזיות ההון

בהפרטות שאני הייתי מעורב עשיתי כל מה שאפשר כדי לפזר את ההון, לעודד כניסה של גומרים לא מ 19 המשפחות. מן הסתם גורמים שווי גודל באים מבחוץ ולכן יכולים להקטין את הריכוזיות. יש כניסה של גומרים חדשים מחוץ לארץ ובתוך הארץ. שוויונית אין פרושה רק שהחזק מנצח אלא צריך להסתכל על הסך הכללי. בבנק דיסקונט זכה גורם לא מהארץ שנכנס אחר כך גם לאיקאה ותרם למשק. לפעמים מוטב לא להפריט כאשר זה גורם לריכוזיות.

ש: ידוע שישראל תלויה בארצות הברית מבחינה ביטחונית, אבל אולי יש כאן מעין החזרת טובה כדי לחזק את המטבע שלהם

הלוואי, אנחנו גיוק קטן שלא מסוגל להשפיע על שער הדולר. מעבר לזה, יש כשני טריליון דולר אצל בנקאים מרכזיים בסין יפאן שהשפיעו במשך הרבה שנים.

ש: האם לדעתך הצריכה הפרטית והעונוי נובעים מכך שיש לנו שני מגזרים שפחות וצרים למשק- חרדים וערבים?

אני בטוח שאתה מצטט ולא חושב ככה. אני ממש מתעצבן מזה! גם דפקת אותם, גם לא נתת להם מקומות עבודה וגם אתה מאשים אותם. אם תצור תנאים לעבודה ומשרות תראה שהערבים עובדים, אולי יותר, מוצלחים יותר, תורמים, נחויים. אסור לקחת ציבור גדול ולהצביע עליו. הציבור היחד שאני מוכן להצביע עליו הוא של 19 משפחות. מזווית אחרת, 26 אלף דולר זה תוצר ממוצע לנפש בישראל. זה אומר שהיהודים, ואני מעריך, מספקים 30-40 אלף דולר לנפש, והערבים 7000. כדי להגיע לממוצע כלל ארצי יותר גדול אפשר העלות את הנמוכים, תראו את הצמיחה בהודו ובסין. עוד לא נולד אדם בהיסטוריה שעשה 60 אלף דולר לנפש. אז בואו נסתפק בחשיבה שאפשר לעשות זאת.

אתה נותן קצבאות, נותן תמיכות, לא מייצר מקומות עבודה. אתם יודעים ששיעור ההפרות מחוקי העבודה בכלל וחוק שכר המינימום בישראל הוא הגובה בעולם המערבי? בעוד ששכר המינימום בישראל הוא באמצע של העולם המערבי, שכר המינימום זה פקטור הוא הגרוע בעולם המערבי. אז מה אתה רוצה, שתפסיק תמיכות וקצבאות ותבקש מאותו אדם ללכת לעבוד בשכר נמוך?

אתם יודעים כמה הממשלה "נלחמת" בתופעות האפלות של סחר בנשים, וכי? 7 מיליון איש במדינת ישראל ועליהם מפקחים רק 19 פקחים! הייתם צריכים את ירון זליכה כדי שיבוא להגיד את זה?

ש: מה הגישה שלך, של האוצר, לגבי השקעה בחינוך דווקא לטווח ארוך יותר ולגבי גובה שכר הלימוד בארץ?

הרעיון להעלות את שכר הלימוד בארץ הוא אווילי. אם כבר צריך להוריד שכר לימוד. ההשקעה בחינוך היום היא מאוד גובהה בישראל אבל לא מאוד יעילה. לפני שאנו מוסיפים כסף נוסף, בואו נייעל את השימוש. ואז הויכוח כלל לא יהיה. ברגע שתהיה תשואה גבוהה אף אחד לא יתנגד להשקעה. אנחנו מכשירים במגזר הערבי אלפי מורים ומורות בעיקר מורות, אלפים, ולמה? לאבטלה. זו השקעה כי הלימודים הללו בסופו של דבר מסובסדים. ואם הם לא מסובסדים אז האזרח משלם את המחיר המלא. במקום להפנות אותם למקומות של צריכים- תלמד אותם מדעי המחשב. דוגמא שנייה, אצלי במכללה המרצים הם הכי טובים, ההשקעה בהם גבוהה. הכסף הוא אותו כסף, אם התלמיד משלם הכול או אם התלמיד והמדינה משלמים אותו סכום יחד. למה זה אפשר שמכללה ולא באוניברסיטה תהיה התייחסות אחרת? ברגע שהתוצאה כה בינונית המדינה אומרת שמראש לא שווה להשקיע בחינוך.

ש: מהי ההשפעה על קידום מדיניות של פקידי האוצר מול מדיניות של פוליטיקאים

כאשר הפוליטיקאים מנסים לנהל מדיניות עניינית טובה, שיכולים אולי להיות חילוקי דעות לגביה, אז בדרך כלל הפקידים משתפים פעולה. ברגע שהמדיניות לא כלכלית, אז הפקידים אולי עוצמים עיניים אבל לא אוזניים. חלק יוצאים נגד, חלק מעכבים את הגלגלים כדי שהשר והמנגנון יתחלף, וחלק מועט משתפים פעולה. יש הרבה פוליטיקאים ישרים, המושחתים הם בודדים

הבעיה שהנזק שלהם גדול וכאשר עוצמים עיניים יש לכך השלכות רוחב. ההגדרה של שחיתות במגזר הציבורי לדעתי שונה מהמגזר הפרטי. כאשר אתה במגזר הציבורי ואתה עוצם עיניים ומאפשר למשהו לא תקין להתבצע, זו גם שחיתות. כל הרפורמות הללו, כרטיסי האשראי לדוגמה, מיליארד שקל בשנה, אין אחד שמתנגד, לא חבל? בנק ישראל, משרד המשפטים, אוצר. שלושה שרי אוצר לא קידמו את זה. ולכן, זה לא מספיק לעשות דברים ישרים. אתה חייב לא לעצום עיניים. ואם אתה מסוג אלה שעוצמים עיניים המקום שלך לא במגזר הציבורי.

ש: האם אתה ממליץ ללכת למגזר הציבורי?

אם כבר מגזר ציבורי, אז לך לחשב הכללי. יש לך גם את המקום וגם את היכולת לשנות. אם יש לך את האומץ זה כבר דרך אחר. קונקרטיית אם ללכת או לא, בצער רב אני אומר שאני לא עונה לך.

רוב רובו של השרות הציבורי הוא ישר זך וטהור והוא מייחל לאנשים שיובילו אותם למקום הנכון. אגף החשב הכללי והחשבונות שכפופות אליו הם 3000 אנשים, והם תמכו בי ברגעים הכי קשים. זה מראה לך את הרצון האמיתי של השרות הציבורי להשתנות. מה שחשוב זה להביא את המנהיגים שיאפשרו לזה להתממש. יש פוליטיקאים ישרים מכל קצות הקשת, וצריך להצביע להם. לא לרמאים ולגנבים. גנבים לכאורה.

ש: איך יכול להיות שהצמיחה שלנו בעשר השנים האחרונות נמוכה יותר מהמערב?

זה נכון בשלוש השנים האחרונות, אבל לא בעשר השנים האחרונות. העשור האבוד ממלחמת יום הכיפורים 1973-1985 גרם לזה שירדנו בתוצר לנפש. מ 1994 עד 2003 ירדנו מ 66 אחוזים ל 50 אחוזים צניחה היסטורית. מה זה השנים הללו? אלו היו השנים של ההייטק. זה ה"בוס" הגדול של ההייטק, שלא רק שלא קידם אלא גם צנחנו. מי שהצמיח אותנו זה המגזר העסקי. כשלא צמחנו הפירות של המגזר העסקי לא הספיקו. לפני 1973 זה משק אחר לחלוטין, אני לא מכיר, לא יודע, לא רוצה לדבר עליו. מ 1973 משהו קרה לנו, והמשהו הזה גרם לכך שפירות המגזר העסקי לא הספיקו. מי שמבין שהפער הזה רלוונטי גם לעוני ולפערים האחרים מבין שאי אפשר להבין כך. אם זה היה בשמיים אז בואו נבכה, אבל הכסף על הרצפה, רק בואו נרים אותו, ולא כל מיני אחרים.

ש: אפשר לעשות משק רק עם מסחר ושירותים?

באופן יחסי יש פה פחות מסחר ושירותים ממה שצריך ולכן אנו לא צריכים לעודד יצוא, אלא מסחר ושירותים. אנו לא בונים משק מאפס ובנקודת המצב הזאת המסחר והשירותים הם מנוע הצמיחה שיכול להביא אותנו לתוצאה הכי טובה. אין מדינה שאין בה לו-טק, ואם כבר המסחר והשירותים מעודדים גם לו-טק. הייטק זה נחמד, אבל כמה עובדים שם? שירותים פיננסיים, שרותי מזון, תיירות, יש בלי סוף. ככל שמדינה יותר מפותחת, שיעור המסחר והשירותים בה יותר גבוה. השאלה היא עד כמה מותחים. עד שלא נגיע ל 40 אלף דולר, ל 70 אחוזים של צריכה פרטית, נמשיך לעודד זאת ואחר כך נפסיק. חוק עידוד הון לדוגמה מעודד השקעות הון ולא מסחר ושירותים.